

**MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM
MUVOFIQLIGINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN
ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLAR**

Qodirova Surmaxon Komiljon qizi

Andijon davlat pedagogika institutining
maktabgacha ta'lim fakulteti magistranti

<https://www.doi.org/10.37547/ejsspc-v03-i02-p1-17>

ARTICLE INFO

Received: 27th January 2023

Accepted: 06th February 2023

Online: 07th February 2023

KEY WORDS

Innavatsiya, xorijiy tajriba,
TRIZ usuli, Montessori usuli,
Yaponiya ta'lim tizimi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasasi tashkilotlarida bolalarni o'qitish va tarbiyalashda qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim berish usullari, pedagogik texnologiyalar ko'rib chiqilgan.

Shuningdek, Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan zamonaviy, ommabop, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishni ko'rsatib beradi. Bu esa maktabgacha va boshlang'ich ta'lim ta'lim muassasalari tashkilotlari faoliyatida foydalaniladigan va qo'llaniladigan zamonaviy texnologiyalarning muhim va dolzarbligni isbotlaydi. Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari hamda o'qituvchilari o'z faoliyatida zarur bo'lgan zamonaviy texnologiyalarning mazmuni va mohiyatini ularning qo'llanishi hamda maqsadlari bo'yicha ma'lumot oladilar.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida bir qator islohotlar tizimli ravishda amalga oshirilmogda, ularning barchasi bolalar va ta'lim-tarbiya berayotgan pedagoglar manfaatlari yo'lida xizmat qilishiga, qolaversa maktabgacha ta'lim sifatini samaradorligini yaxshilashga qaratilgan.

Davlat talablarida kichik va maktab yoshigacha bo'lgan bolalarni besh yo'nalishda rivojlantirish kerakligi ko'rsatilgan. Bu besh yo'nalishni rivojlantirib, bola 4 kompetensiyaga ega bo'ladi, ya'ni u 1-sinfga chiqishga motivatsiya oladi

"ILK qadam" dasturida barcha narsaning asosi ijtimoiy yondashuv hisoblanib, ya'ni diqqat markazida - bola va uning manfaatlari. Pedagog ota-ona, pedagogik tarkib, bolaning o'zi va albatta, jamiyat hamda davlat kabi ijtimoiy hamkorlar bilan bir ijtimoiy muhitni tashkil qilishi ilgari surilgan. Dasturdan kelib chiqib, pedagog ,avvalo, bola bilan ishlashda, uning tafakkuri, nutqi va ongini rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarning zamonaviy usullidan foydalanishi muhim masaladir.

Shunday ekan ,avvalo, "innovatsiya" tushunchasini anglashi va zamonaviy innovatsiyalarga yondashib, xorijiy davlatlar tizimida ommabop bo'lgan dasturlar bilan tanishib, amaliyotga tadbiiq qilishi zamon talabadir.

Innovatsiya soʻzi inglizcha soʻz boʻlib «innovatsion» yangilik kiritish degan maʼnoni bildiradi, yaʼni tizim ichki tuzilishini oʻzgartirish, deb taʼriflanadi.

Islahotlar va innovatsiyalar nafaqat zamon bilan hamnafas boʻlishga intiladigan, taʼlim, balki uning soʻnggi yangi texnologiyalarini rivojlantirishning yangi tendensiyalarini roʻyobga chiqaradigan, takomillashtirish gʻoyalarini ilgari suradigan va amaliyotga tatbiq yetadigan, oʻz ishtiyoqi va faolligi, tashabbuskorligi bilan izlanadigan, harakat qiladigan novatorlar, innovatsion pedagoglar shaklida qoʻllab-quvvatlovchilar safiga qoʻshildi.

Davlat va jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichidagi innovatsion jarayonlar birinchi navbatda bolaning potensial qobiliyatlarini ochib berishning dastlabki bosqichi sifatida maktabgacha taʼlim tizimiga taʼsir qiladi. Shuning uchun ham shubhasiz, maktabgacha taʼlimni rivojlantirish, yangi sifat darajasiga oʻtish innovatsion texnologiyalarni rivojlantirmasdan amalga oshirilmaydi. Bilamizki, innovatsiyalar pedagogik amaliyotda qoʻllaniladigan, bolaning temperamentiga, shaxsiyatiga, uning qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan yangi usullar, shakllar, vositalar, texnologiyalarni belgilaydi.

Maktabgacha taʼlim tizimida faoliyat olib borayotgan pedagoglarning asosiy vazifasi bolalar bilan ishlashni tashkil yetish usullari va shakllarini, bola shaxsi rivojlanishining belgilangan maqsadiga maqbul darajada mos keladigan innovatsion pedagogik texnologiyalarni tanlashdir.

Xorijiy davlatlarning maktabgacha taʼlim tizimiga nazar tashlasak, Yaponiya, Koreya, va Germaniya, Ispaniya taʼlim tizimidagi zamonaviy pedagogik usullaridan foydalansak va oʻrganib amaliyotga tatbiq qilsak boʻladi. Shuning uchun bugungi kunda rivojlangan xorijiy davlatlarning maktabgacha taʼlim tizimida olib borilayotgan zamonaviy usullardan TRIZ, Montessori usuli hamda Yaponiya davlatining PISA dasturlarini amaliyotga qoʻllash va ommalashtirish istiqbolli natijalar beradi deb oʻylayman.

Jumladan, **TRIZ** maktabgacha taʼlim tashkiloti tarbiyachilari uchun mavjud taʼlim usullari samaradorligini oshirish maqsadida qoʻllaniladi.

Ushbu metodika klassik usul boʻlib, bu uslubga asoslanib yangi rivojlanish markazlari yaratilgan. Bu uslub ana shu markazlar faoliyatini rivojlantirishda qoʻllanilsa, biz bolani nafaqat tassavvurini balki, ijodiy tasavvurlarini, ixtirochilik qobiliyatlarini, fantaziyasini anglab olamiz.

TRIZ metodikasining eng ahamiyatli jihati shundaki, unda hech qanday baho va yagona javob boʻlmaydi, bolaga gʻoyalar yaratish, tanlash huquqini beradi, ragʻbatlantirish orqali oʻquvchida oʻziga ishon xissini shakllantirish imkonini beradi. Darslar qiziqarli boʻladi va maʼlumot topish, yoʻnalishlarini aniqlash materiallarni tizimlashtirishga oʻrganadilar.

TRIZ usulini ijodiy shaxs maktabi deb atash mumkin. Koʻpincha oʻqituvchi allaqachon TRIZ tadqiqotlarini olib boradi, hatto bu haqda bilmaydi. Maktabgacha yoshdagi TRIZ texnologiyasidan foydalanishning asosiy vazifasi bolaga ijodiy kashfiyotlar quvonchini singdirishdir. Bolalar bilan ishlashning asosiy mezoni-bu materialni taqdim yetishda va murakkab, koʻrinadigan vaziyatni shakllantirishda tushunarli va soddaligi. Eng oddiy misollar boʻyicha asosiy qoidalarni, bolalarni tushunmasdan TRIZNI joriy etishni tezlashtirish shart yemas. Ertaklar, hayotiy voqealar, qimor oʻyinlari, kundalik vaziyatlar — bu bola **TRIZ** yechimlarini qoʻllashni oʻrganadigan muhit, unga duch keladigan muammolar. Qarama-qarshiliklar topilganidek, u oʻz ideali uchun harakat qiladi.

Rivojlangan mamlakatlarda zamonaviy progressiv ota-onalar tug'ilishdan boshlab bolalarning rivojlanishiga katta e'tibor berishadi. Montessori usuli ham onalar, dadalar va o'qituvchilarning sevimli yondashuvlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Montessori usuli - bu didaktik jihatdan tayyor muhitga tayangan holda, bolani mustaqil ravishda rivojlantiradigan pedagogik tizim hisoblanadi. Montessori pedagogik ta'limi bolaning tabiiy psixologik, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishi va o'z dunyosi, o'z g'oyalariga asoslangan bo'ladi. Bu usul bo'yicha bolani rivojlantirish uchun ixtisoslashtirilgan bolalar bog'chasi yoki bolalar klubini izlash shart yemas. Buni uyda, uy sharoitida ham tashkil qilish mumkin, ammo o'yinlar uchun mahsus "**Montessori muhiti**" ni tashkil qilish va o'rganishning asosiy tamoyillariga rioya qilish kerak bo'ladi.

Montessori metodologiyasining asosiy tamoyillari:

Umuman olganda, texnika 2-3 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan, ammo o'rganishning ba'zi elementlarini chaqaloqlar va bir yoshli bolalar bilan o'yinlarga kiritish mumkin.

Bola mustaqillikni o'rganishi shart. U nima, qanday, kim bilan va qancha vaqt o'ynashni o'zi tanlaydi — kattalar o'yin qoidalari va shartlarini yuklamasligi va yana chaqaloq uchun muammolarni hal qilmasligi kerak, unga o'zini boshqarish imkoniyatini berish yaxshiroqdir

Kosmik zona bolalarni tabiat qonunlari bilan tanishtiradi va Kosmos, kimyo, fizika, inson, yovvoyi tabiat, dunyo xalqlari, madaniyat va ekologiya haqida birinchi g'oyalarni beradi. Kichik guruhlar uchun bu zonada o'yinlar va tajribalar uchun qushlar va hayvonlarning figuralarini, qum, suv va toshli idishlarni joylashtirishga arziydi. Kichik maktab yoshidagi bolalar xaritalar, globus, sayyoralar yulduzli osmon tasviri, maketlari, toshlar va minerallar to'plamlarini ko'rishga qiziqishadi.

O'yin muhiti tayyor bo'lganda, siz aralashmagan holda, bolani u yerga ishga tushiring va tomosha qiling. **Montessori** texnikasining yana bir yoqimli bonusi shundaki, bola o'yin bilan mashg'ul bo'lganda, faol rivojlanayotgan paytda siz uy ishlaringizni bema'lol bajarishingiz mumkin. Ayniqsa, o'yinchoqlarni tozalash qoidasi allaqachon o'zlashtirilgan bo'lsa.

Xorijiy tajribalarga tayanib faoliyat yuritsak, shu o'rinda savol tug'iladi, ho'sh Yaponiya maktabgacha ta'lim tizimining yagonaligi-yu, uning noyob tizimining siri nimada ekan?

Jahon mamlakatlari ta'lim tizimidan aynan nimasi bilan farqlanib turadi?

Eng muhimi, undan nimani o'rganishimiz mumkin?

21 ni 13 ga ko'paytirishingiz uchun qancha vaqt kerak bo'ladi?

Yaponiyada har qanday bola, hatto besh yoshda ham buni amalga oshira oladi. Ular raqamlarni yoddan bilishmaydi. Buning o'rniga ular o'yin usulidan foydalanadi. Buning siri oddiy, mamlakatda o'qitish, miqdorga emas, balki darslarning sifatiga bog'liq.

Yaponiya davlati asosan ta'lim tizimida PISA baholash dasturidan foydalanadi. PISA dasturi asosan bolalarni matematika, o'qish va tabiiy fanlar savodxonligini baholash dasturi hisoblanadi.

Kichik maktab yoshi davrida bolalarga o'qituvchilar sodda hisob-kitoblarni, shuningdek, xiragana va katakana alifbolarini o'qishni o'rgatishadi.

Yaponiyada Maktabgacha ta'limga katta e'tibor beriladi, chunki yapon psixologlarining ta'kidlashicha bola inson hayoti davomida egallashi mumkin bo'lgan bilimlarning 70% ni 7 yoshgacha, qolgan 30% ni butun qolgan umri davomida o'zlashtirar ekan.

Yapon oilalarida onalik birinchi o'rinda turadi. Ko'pgina yapon ayollarining aytishlaricha, bola tarbiyasi- hayotlarining asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Yaponiyada maktabgacha ta'lim muassasalarining 59,9 foizi xususiy, 40,8 foizi esa davlatnikidir.

Turli yoshlarda tarbiyaning turli muammolariga urg'u beradi.

Masalan:

1 yoshda – o'ziga ishonch hissini uyg'otish;

2 yoshda – amaliy san'at qo'l mehnatini ko'rsatish;

3 yoshda – burch hissini tarbiyalash;

4 yoshda – yaxshilik va yovuzlikni farqlashga o'rgatish;

5 yoshda – liderlik hislatlarini tarbiyalash, mustaqillikka, reja tuzish va ularni bajarishga o'rgatish.

Bolalar va qizlar turlicha tarbiyalanadilar.

O'g'ilga oilaning bo'lajak tayanchi sifatida qaraydilar va qiyinchiliklarni yengishga o'rgatadilar.

Qizlarni esa uy ishlariga tayyorlaydilar.

Yaponiya bog'chalarida bolalarni 8 kishilik kichik guruhlar – xanlarga bo'ladi. Bu bolalarga bog'chada – o'z ish o'rnilarini ajratiladi, ular o'z xanlariga nom tanlaydilar. Shu tariqa eng kichik yoshdan jamoada ishlashni o'rgatadilar. Bu guruhdagi har bir o'quvchi guruhda o'z o'rniga ega bo'lishi lozim.

Yaponiyada o'qish 6 kunlik, lekin har 2-shanba dam olish kuni hisoblanadi. Maktablarda o'qitish dasturi o'zgaruvchan, lekin ta'lim vazirligi tasdiqlagan standartlarga asoslanadi. Kam ta'minlangan oilalarning bolalari maktab nonushtalari, turli xizmat va sayohatlarga pul to'lash uchun dotatsiya (davlat tomonidan bepul) oladilar.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, ta'lim tarbiya jarayonida halqaro tajribalarga asoslanib amaliyotga tadbiiq qilish yaxshi. Har qanday holatda, siz tanlagan uslub va yondashuvlar bolalarning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etishi uni komil inson bo'lib yetishishida milliy tarbiya va madaniyatlarimizga mos tarzda bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Har qaysi usul, o'yin v azamonaviy yondashuvlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yetakchi faoliyat ekanligini unutmang.

Farzand tarbiyasida mas'uliyatni rivojlantirish, bolalarimizni rivojlangan mamlakatlar yoshlari qatorida ko'rish uchun ularning maktabgacha bo'lgan yosh davrlarida oladigan bilim va ko'nikmalarini zamonaviy innovatsion dasturlari orqali berib borish muhimdir.

References:

1. Maktabgacha ta'limda pedagogik texnologiyalar moduli bo'yicha" ma'ruza Matn.Tosh.2017.
2. idum.uz archive.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A.,Pardaev A. Ta'limda innovatsion
4. texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy
5. tavsiyalar).-T.: "Iste'dod" jamg'armasi,2008 -180 b.
6. Ishmuhamedov R., Abduqarodirov A.,Pardaev A. Tarbiyada innovatsion
7. texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy

8. tavsiyalar).-T.: "Iste'dod" jamg'armasi,2009 -160 b.
9. Zeer E.F., Shaxmatova N. Lichnostno-orientirovannyye texnologii
10. professional'nogo razvitiya spetsialista.-Ekaterinburg,1999.-244 s.
11. Olimov Q.T. Pedagogik texnologiyalar. Fan va texnologiya. 2011. 275 bet.
12. Sh.S.Shodmonova, P.S.Ergashev.Qiyosiy pedagogika metodik qo'llanma.
13. Usmonov N., Yaponiyada bola tarbiyasi . Ma'r. 2002-13 mart
14. Ivanova A., O'zbekiston -Germaniya ta'lim sohasidagi xamkorlik. Xalq
15. so'zi.2002 yil 13 ma
16. Kun.uz <https://kun.uz>
17. fayllar.org <https://fayllar.org>
18. facebook.com <https://m.facebook.com>
19. jdpu.uz.<https://jdpu.uz> 2021. 04. 33-34-bet